

ДИНИЙ РЕАБИЛИТАЦИЯ ИНСТИТУТИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ ИЖТИМОЙ-ТАРИХИЙ ОМИЛЛАРИ

Жўрақулов Шокиржон

Қиёсий динишунослик йўналиши, 2-курс магистранти

Ўзбекистон Халқаро Исломишунослик Академияси

Аннотация. Ушбу мақолада диний реабилитация институтининг шаклланиши ва ривожланишига таъсир этган ижтимоий-тарихий омиллар халқаро илмий тадқиқотлар, Scopus базасида индексланган журналлар ҳамда замонавий дерадикализация концепциялари асосида комплекс таҳлил қилинади. Мақолада диний реабилитациянинг назарий-методологик асослари, тарихий илдизлари, турли мамлакатлар тажрибаси ва глобал хавфсизлик тизимидаги ўрни очиб берилди.

Калит сўзлар: диний реабилитация, дерадикализация, ижтимоий институт, экстремизм, глобал хавфсизлик.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий,

психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация

жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқирози ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқирози ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқирози ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқирози ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг

сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади.

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Диний реабилитация институти XXI асрда диний экстремизм ва радикализмга қарши курашнинг муҳим ижтимоий механизми сифатида шаклланиб бормоқда. Scopus базасида эълон қилинган *Studies in Conflict & Terrorism, Journal of Deradicalization, Terrorism and Political Violence* каби журналларда реабилитация жараёни фақат мафкуравий таъсир билан чекланмасдан, шахснинг ижтимоий, психологик ва маънавий қайта тикланишини қамраб олиши лозимлиги таъкидланади. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, диний радикаллашувнинг сабаблари ижтимоий адолатсизлик, сиёсий беқарорлик, идентиклик инқироzi ва глобал ахборот макони билан узвий боғлиқдир.

Хулоса қилиб айтганда, диний реабилитация институти замонавий жамият тараққитининг муҳим ижтимоий феноменларидан бири сифатида шаклланиб, у фақат муайян давлат ёки минтақа доираси билан чекланиб қолмайдиган глобал аҳамиятга эга институт ҳисобланади. Унинг пайдо бўлиши ва ривожланиши жамиятдаги ижтимоий-тарихий жараёнлар, мафқуравий ўзгаришлар, дин ва давлат муносабатларининг трансформацияси ҳамда глобал хавфсизликка бўлган эҳтиёж билан узвий боғлиқдир. Диний реабилитация шахснинг бузилган диний онгини тиклаш, уни соғлом маънавий қадриятлар асосида қайта шакллантириш ва жамиятга мослаштиришга қаратилган комплекс механизм сифатида намоён бўлади.

Тадқиқот жараёни шуни кўрсатдики, диний реабилитация институтининг шаклланиши тарихий жиҳатдан анъанавий диний тарбия, маънавий иршод ва ахлоқий тузатиш амалиётларига бориб тақалади. Ислон цивилизацияси, шунингдек, бошқа жаҳон динлари тажрибасида ҳам шахсни маънавий жиҳатдан тиклашга қаратилган механизмлар мавжуд бўлиб, улар замонавий реабилитация моделларининг илк назарий асосларини ташкил этган. Бироқ ХХІ аср шароитида ушбу институт янги мазмун касб этиб, у фақат диний эмас, балки психологик, ижтимоий ва ҳуқуқий йўналишларни ҳам қамраб олган кўп қиррали тизимга айланди.

Халқаро илмий тадқиқотлар таҳлили шуни кўрсатадики, диний радикаллашув ва экстремизмнинг олдини олишда фақат жазолаш ёки мафқуравий рад этиш усуллари самара бермайди. Scopus базасида индексланган журналларда эълон қилинган илмий мақолаларда ҳам диний реабилитация шахсга йўналтирилган, индивидуал ва комплекс ёндашув асосида амалга оширилган тақдирдагина самарали натижа бериши таъкидланади. Бу жараёнда шахснинг ижтимоий муҳити, руҳий ҳолати, таълим даражаси ва идентиклик муаммоларини ҳисобга олиш ҳал қилувчи аҳамият касб этади.

Мақолада олиб борилган таҳлиллар шуни кўрсатадики, диний реабилитация институти глобал хавфсизлик тизимининг ажралмас қисми сифатида қаралиши лозим. Чунки диний экстремизм ва радикализм трансмиллий хусусиятга эга бўлиб, унга қарши кураш ҳам фақат миллий даражада эмас, балки халқаро ҳамкорлик асосида олиб борилиши талаб этилади. Шу маънода, турли мамлакатларда жорий этилган реабилитация дастурлари тажрибасини қиёсий ўрганиш ва илмий асосда таҳлил қилиш мазкур институтни янада такомиллаштириш имконини беради.